

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Педагогічний факультет

Кафедра теорії та методик початкової освіти

Кваліфікаційна робота

з теми **«ІНТЕГРАЦІЯ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»**

Виконала:

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

РО-М23z групи

спеціальності 013 Початкова освіта

Мазур Віта Андріївна

Керівник:

Городиська Оксана Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри

іноземних мов

Рецензент:

Ватаманюк Галина Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	6
1.1. Інтеграція як педагогічне та лінгводидактичне поняття.....	6
1.2. Роль і місце інтеграції на уроках словесності в початковій школі (2 цикл навчання).....	8
1.3. Особливості планування та проведення інтегрованого уроку.....	11
1.4. Навчальний проєкт як форма інтеграції в початковій школі.....	21
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ (2 ЦИКЛ НАВЧАННЯ).....	25
2.1. Сучасний стан готовності вчителів початкової школи до впровадження інтегрованих уроків.....	25
2.2. Впровадження комплексу інтегрованих вправ і завдань на уроках словесності в початковій школі.....	49
2.3. Методичні рекомендації вчителям початкових класів щодо проведення інтегрованих уроків словесності в початковій школі (2 цикл навчання).....	58
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Актуальність. Основне положення, на якому ґрунтується загальна орієнтація навчально-виховної роботи – спрямованість на формування гармонійно розвинутої особистості. Завдання сучасної системи освіти полягає у формуванні високо освіченої, інтелектуальної людини з цілісним уявленням картини світу, з розумінням глибини зв'язків її явищ і процесів. Важливим компонентом цього складного і багатогранного процесу є мовленнєвий розвиток дитини, оскільки від вільного володіння словом значною мірою залежить її загальний розвиток, формування світогляду, вміння налагоджувати стосунки з іншими, самореалізація в суспільстві [19, с. 307]. Традиційні уроки не завжди здатні вирішити цю складну комплексну задачу, тому на допомогу вчителям прийшли такі уроки, які включають в себе елементи різних педагогічних технологій, заснованих на глибокому знанні потреб, інтересів і здібностей учнів і саме до таких і відносяться інтегровані уроки.

Інтеграція саме уроків словесності – це не нове явище у наших закладах освіти. Ще К. Ушинському інтеграцією письма і читання вдалося створити аналітико-синтетичний метод навчання грамоті. Інтегровані уроки української мови та літературного читання сприяють формуванню цілісної картини світу у дітей, розуміння мовних зв'язків між явищами в природі, суспільстві і світі в цілому. Формує в учнів якісно нові знання мови, які характеризуються високим рівнем осмислення, динамічністю застосування в різних ситуаціях, підвищенням їх ефективності та системності.

Важливо врахувати той факт, що інтеграційні уроки словесності початкової школи мало розроблені, викладені суперечливо, багато розбіжностей серед учених у сенсі сутності цих зв'язків. Учителі, не маючи чіткої системи методичних рекомендацій з цього питання, змушені вирішувати цю проблему на емпіричному рівні. Виходячи з актуальності проблеми ми обрали тему дослідження.

Об'єкт дослідження – процес інтеграції уроків словесності в початковій школі.

Предмет дослідження – використання інтегрованих уроків словесності в початковій школі.

Мета дослідження полягає у визначенні інтеграційного потенціалу уроків словесності в початковій школі (2 цикл навчання).

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні про те, що гармонійний розвиток особистості молодших школярів набуде ефективності за умови використання інтегрованих уроків словесності.

Відповідно до визначеної мети і гіпотези дослідження у роботі планується розв'язати такі **завдання**:

- проаналізувати наукову педагогічну, психологічну та лінгводидактичну літературу;
- визначити місце інтеграції на уроках словесності (2 цикл навчання);
- розробити методичні рекомендації щодо організації та проведення інтегрованих уроків словесності в початкових класах.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: теоретичні (аналіз і синтез лінгвістичної, педагогічної, психологічної, методичної літератури; аналіз програм, підручників, методичних рекомендацій, посібників); емпіричні (спостереження за навчальним процесом; бесіди з учителями та учнями; аналіз мовлення учнів).

Перевірка припущення, поданого в гіпотезі, та визначення його достовірності проводилися за допомогою методів кількісного та якісного аналізів експериментальних даних.

Експериментальна база дослідження: Експериментальне дослідження проводилось на базі Кам'янець-Подільського ліцею № 6 Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області.

Апробація роботи. Положення і результати дослідження представлено на низці міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях; експериментальному дослідженні на базі закладу освіти та обговорено на

засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2023-2024 н.р. і 2024-2025 н.р.).

Опубліковано наукову розвідку «Роль і місце інтеграції на уроках словесності в початковій школі (2 цикл навчання)» у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету К-ПНУ (Випуск XX. 2024. С. 205-208).

Структура дослідження зумовлена його логікою та складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (72 найменування).

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової педагогічної, психологічної та лінгводидактичної літератури показує наявність численних підходів та різноманітних точок зору щодо явища інтеграції в освіті. Інтеграція, як правило, розглядається як організація процесу пізнання, що дає змогу учням використовувати знання та вміння, набуті під час навчання, в реальних життєвих ситуаціях. Це сприяє формуванню в учнів більш глибоких і всебічних знань, що можуть бути застосовані поза межами класної кімнати.

Упровадження інтегративних підходів у процес навчання молодших школярів є важливим етапом у розвитку педагогічної практики, оскільки відкриває нові можливості для пізнавальної діяльності учнів. Інтеграція сприяє створенню єдності між змістовою, операційною та мотиваційною складовими навчального процесу, що забезпечує більш цілісний підхід до навчання. Таким чином, інтеграція не лише збагачує знання учнів, а й сприяє розвитку їхніх пізнавальних здібностей через поєднання різних дисциплін, що дозволяє формувати комплексні навички.

До того ж, інтеграція в освітньому процесі допомагає активізувати навчальну діяльність, об'єднуючи знання, отримані з різних джерел, та організовує їх систематизацію. Учні здобувають не лише фактичні знання, а й розвивають здатність до застосування цих знань у реальному житті, що є важливим аспектом формування їхніх практичних і творчих умінь. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, здатності до аналізу та узагальнення, що є важливими компонентами сучасної освітньої парадигми.

Інтеграція є ключовим інструментом в розширенні горизонту навчання та формуванні учнів як активних учасників освітнього процесу, здатних адаптуватися до змінюваного світу, що вимагає від них гнучкості та здатності до вирішення комплексних проблем.

Інтеграція уроків словесності в початковій школі, безумовно, є важливим і необхідним процесом для створення цілісної освітньої картини та

розвитку учнів. Однак, важливо підкреслити, що успіх цієї інтеграції залежить від кількох основних умов, які необхідно враховувати на етапі проектування та проведення уроків.

По-перше, необхідною є спорідненість між різними науками або предметами, що інтегруються. Це означає, що між навчальними дисциплінами має існувати логічний зв'язок, що дозволяє поєднувати їх в єдину систему навчання. Наприклад, інтеграція уроків словесності з історією чи мистецтвом, де об'єкти вивчення можуть взаємно доповнюватися, сприятиме більш глибокому розумінню матеріалу.

По-друге, важливо, щоб об'єкти вивчення різних предметів мали схожість або навіть збіг, що дозволяє використовувати спільні методи вивчення та підходи до аналізу. Наприклад, у вивченні літератури та природознавства можна розглядати теми, що стосуються природи, її впливу на людину, що дозволяє глибше осмислити предмети як окремо, так і у контексті більш загального взаємозв'язку.

Третім важливим аспектом є наявність загальних методів і теоретичних концепцій, що дозволяють здійснювати інтеграцію без втрати глибини та спеціалізації знань. Це включає в себе використання подібних підходів до аналізу тексту, розвитку мовленнєвих навичок та оцінки здобутих знань.

Інтеграція на уроках словесності, в свою чергу, приносить багато переваг. Вона дозволяє більш глибоко вивчати матеріал, порівнювати та аналізувати різні явища з різних точок зору. Це стимулює учнів до розширеного мислення, сприяє кращому усвідомленню світу через зв'язок різних наук та надає можливість побудови цілісної картини навколишнього середовища. З огляду на це, інтеграція на уроках словесності не лише розвиває мовні навички учнів, але й допомагає формувати критичне мислення, яке є основою для подальшого особистісного розвитку.

Отже, інтеграція уроків словесності в початковій школі допомагає учням не тільки розвивати мову та комунікативні навички, але й формувати ширше розуміння світу, що є важливим для розвитку гармонійно розвинутої

особистості. Цей процес сприяє досягненню ключової мети початкової освіти – формуванню всебічно розвинених, мислячих та самостійних осіб.

На сьогоднішній день процес інтеграції уроків словесності в шкільну програму зіштовхується з низкою серйозних проблем, які потребують ретельного вирішення. Однією з основних питань є вибір методів інтеграції, адже багато педагогів мають труднощі у визначенні оптимальних підходів для інтеграції різних предметів, зокрема вивчення мови та літератури. Окрім цього, виникає проблема правильного добору матеріалів, адже варіативність підходів до змісту уроку вимагає творчого підходу та уважності до вікових особливостей учнів.

Ще однією значною проблемою є вбудовування інтегрованих уроків у загальну структуру шкільної програми. В умовах традиційного навчання, де предмети розподілені за чітким розкладом, інтеграція нових методів викладання вимагає особливого часу та організаційних зусиль з боку педагогів і керівництва навчального закладу.

Не менш важливим є питання створення та адаптації підручників і методичних рекомендацій. Розробка програм та посібників для інтегрованих уроків словесності вимагає тісної співпраці між педагогами, методистами та науковцями, адже на даному етапі цей процес тільки набирає популярності.

З метою подолання цих труднощів ми пропонуємо розробку спеціального комплексу інтеграційних уроків для початкових класів, який би поєднував різні аспекти мовної та літературної освіти. Такі уроки сприяють розвитку не лише мовних навичок, але й критичного мислення та творчих здібностей учнів.

Крім того, для забезпечення ефективності цієї методики важливо розробити чіткі методичні рекомендації, що включатимуть як загальні принципи інтеграції, так і конкретні приклади занять, які можна застосувати в процесі викладання. Це дозволить вчителям не лише організувати уроки словесності в межах однієї дисципліни, але й включати елементи інших предметів, таких як мистецтво, історія чи природознавство, що допоможе

створити цілісне уявлення про навколишній світ і сприятиме всебічному розвитку дітей.

Наукову роботу можна використовувати як розробку лекційного курсу в межах Нової української школи або як допоміжний матеріал для методичних рекомендацій для вчителів початкової освіти, розробляючи її в контексті таких аспектів:

1. Адаптація для навчальних програм НУШ:

Враховати принципи інклюзивності, активного навчання та компетентнісного підходу, що є основними в концепції НУШ.

Визначити ключові теми, що можуть бути інтегровані в програму НУШ, забезпечуючи розвиток основних компетенцій учнів: критичного мислення, комунікації, творчості, соціальної відповідальності.

Створити практичні завдання, які стимулюватимуть учнів до активного участі та розвиватимуть їхні навички через проекти, інтерактивні вправи, групові дискусії.

2. Методичні рекомендації для вчителів початкової освіти:

Надати вчителям чіткі покрокові інструкції, як інтегрувати наукові ідеї в уроки, роблячи їх більш ефективними та сучасними.

Розробити рекомендації щодо застосування інноваційних методів викладання, наприклад, проєктного навчання, розвитку критичного мислення, використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Описати приклади інтерактивних вправ, які можуть бути застосовані на заняттях, з акцентом на розвиток учнівських компетенцій в умовах сучасної школи.

3. Інтеграція в міжпредметне навчання:

Визначити, як наукова робота може допомогти в реалізації міжпредметних зв'язків, сприяючи формуванню у дітей системного підходу до навчання.

Показати, як наукові дослідження та теоретичні знання можна поєднувати з практичними завданнями, що мотивують учнів до самостійного пошуку відповідей та вирішення проблем.

4. Розвиток творчих і критичних навичок:

Пояснити, як методи наукового підходу можуть допомогти учням початкової школи розвивати навички аналітичного та критичного мислення через виконання дослідницьких завдань, розв'язування практичних задач.

Таким чином, наукову роботу можна інтегрувати в процес навчання, надаючи вчителям корисні ресурси для поліпшення якості навчального процесу в рамках НУШ.

Перспективи подальшого дослідження можна розширити наступними напрямками:

Розробка інноваційних моделей інтеграції уроків словесності:

Важливо визначити конкретні методи інтеграції різних предметів (мови, літератури, мистецтва, історії тощо) для розвитку критичного мислення учнів початкової школи. Це може включати як традиційні, так і новітні підходи, що сприяють глибшому засвоєнню навчального матеріалу через міжпредметні зв'язки.

Вивчення впливу інтеграції на розвиток мовленнєвих навичок:

Дослідження, що зосереджуються на вимірюванні ефективності таких інтегрованих уроків у розвитку всіх аспектів мовленнєвої діяльності учнів: слухання, говоріння, читання, письмо. Це дозволить оцінити, наскільки система інтеграції сприяє розвитку мовленнєвої компетентності учнів початкових класів.

Аналіз педагогічних технологій для реалізації інтеграції: Вивчення використання різноманітних педагогічних технологій, таких як проектне навчання, технології розвитку критичного мислення, інтерактивні методи навчання та використання цифрових інструментів для здійснення інтеграції в рамках уроків словесності.

Методичні рекомендації та стандарти для вчителів: Розробка практичних порад для вчителів початкових класів щодо організації інтегрованих уроків, створення навчальних планів, підготовки методичних матеріалів та адаптації програм до потреб учнів в умовах Нової української школи.

Оцінка ефективності інтегрованих уроків: Проведення експериментальних досліджень з метою визначення впливу інтеграційних уроків на академічні досягнення учнів, їхню мотивацію та зацікавленість у навчанні. Це включає в себе не лише кількісні, а й якісні аспекти, такі як розвиток творчих здібностей та емоційного інтелекту.

Розширення дослідження на вищі класи: Поширення дослідження на старші класи початкової школи з метою визначення можливості адаптації інтеграційних уроків для учнів 3-4 класів та їх впливу на навчальні результати на наступних етапах освіти.

Таким чином, майбутні дослідження повинні ґрунтуватися на комплексному підході до інтеграції уроків, з урахуванням специфіки розвитку учнів, а також вимог Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко А. Л. Сутність і зміст понять «інтеграція» та «інтеграційне заняття». *Наук. вісн. Ужгор. нац. ун-ту : Педагогіка, соціальна робота*, 2008. №37. 12 с.
2. Білоцерківська О. М. Методика інтеграції навчальних дисциплін у початковій школі. Харків : Ранок, 2012.
3. Беляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови : навч.-метод. посібник. Київ : Генеза, 2005. 180 с.
4. Бойченко Т. А. Інтеграція в початковій школі: методи, форми, ідеї. Львів : Світ, 2019.
5. Бондар О. О. Інтеграція навчальних предметів на уроках української мови та літератури в початковій школі. *Початкова освіта*. 2020. № 3. С. 44-47.
6. Бутківська П. Цінності: від учителя до учня. *Початкова школа*. 1997. №2. 6-8 с.
7. Варзацька Л. О. Інтегровані уроки рідної мови і мовлення : посібник для вчителя. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 120 с.
8. Вашуленко М. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
10. Відпочиваємо весело і з користю. Інтегрований посібник для 2-3 класів Нової української школи. Київ : УОВЦ «Оріон», 2024. 80 с.
11. Ворона С. А. Інтеграція в навчальному процесі: від теорії до практики. Львів : Сполом, 2017.
12. Галушко С. О. Інтеграція навчальних дисциплін у початковій школі: теоретичні аспекти та практичні рекомендації. Київ : Літера ЛТД, 2017.

13. Гуденко Л. А. Інтеграція предметів як фактор розвитку навчальної діяльності молодших школярів. Харків : Шкільний світ, 2019.

14. Гудима Н. Інноваційні технології навчання української мови та читання в початковій школі : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2024. 248 с.

15. Гудима Н., Ковальчук О. Актуальні питання початкової освіти: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 210 с.

16. Гудима Н., Мелекесцева Н., Ковальчук О. Готовність учителя початкової школи до формування в учнів емоційної грамотності на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобами емоційного спілкування. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : Зб. наук. пр. / КПНУ ім. І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н.]. Вип. 29 (2-2020). Київ : Міленіум, 2020. С. 266-276. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/223116>

17. Гресь Л. І. Інтеграція як метод активізації навчання в початковій школі. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2015.

18. Гришина О. В. Інтеграція навчальних предметів у початковій школі. Київ : Нова школа, 2010.

19. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartupochatkovoyi-osviti>

20. Донченко Т. К. Уроки мови мають стати уроками словесності. *Дивослово*. 1995. № 4. 36-38 с.

21. Дорошенко Т. В. Інтеграція знань на уроках словесності в початковій школі: теорія і практика. *Педагогічні науки*. 2017. № 8. С. 54-58.

22. Заболотний О. В. Інтеграція на уроках української мови та літератури в початковій школі. URL:

<https://www.osvitoria.media/library/integratsiya-na-urokakh-ukrayinskoyi-movy-ta-literatury-v-pochatkoviy-shkoli/>

23. Закон України «Про освіту». (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39. ст. 380).

24. Закон України «Про повну загальну середню освіту». (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2020. № 31. ст. 226).

25. Іванчук М. Г. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. *Початкова школа*. 2004. №5. С. 10–13.

26. Іванчук М. Г. Основи технології інтегрованого навчання в початковій школі : навч. метод. посібник. Чернівці : Рута, 2001. 120 с.

27. Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи : навчально-методичний посібник / уклад. : Н.Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : Друкарня Мадрид, 2018. 76 с.

28. Інноваційні освітні технології в Новій українській школі: монографія / за ред. проф. О.Б. Будник. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 100 с.

29. Інтегровані уроки мови й літератури: проблемний підхід / Л. Фурсова, Н. Гайдукова, С. Гулькіна, Є. Ісайкіна, І. Коробко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2008. 224 с.

30. Кабанов А. Л. Інтеграція змісту освіти в початковій школі: теоретико-методичні основи. Київ : Академвидав, 2014.

31. Кириленко О. А. Інтеграція уроків української мови і літератури з іншими предметами. URL: <https://www.edu-ua.net/integratsiya-urokiv-ukrayinskoyi-movy-i-literatury/>

32. Крутий К. Ю. Що треба знати про інтеграцію. URL : https://jmil.com.ua/files/dv_2018-7/dv2018-07_p2.pdf

33. Ларіонова Н. Електронні освітні ігрові ресурси в освітньому процесі початкової школи : науково-методичний посібник. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 96 с.

34. Лисенко Г. З досвіду проведення інтегрованих уроків. *Початкова школа*. 1998. № 8. 10 с.

35. Логвінова О. О. Інтеграція навчання в початковій школі: досвід і методи. Одеса : Педагогічна преса, 2013

36. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2010. 364 с.

37. Мироненко О. В. Інтегровані уроки в початковій школі: методика та практика. Харків : Ранок, 2018.

38. Міхейчук О. В. Методика інтегрованого навчання в початковій школі. Київ : Грамота, 2014.

39. Мелекєсцева Н.В., Гудима Н.В. Інтегрований підхід до навчання англійської мови в початковій школі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : у 3-х томах. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. Вип. 21, Т. 3.

40. Мошенко Л. П. Методика навчання української мови в початкових класах. Київ : Освіта, 2016.

41. Нестеренко Т. І. Інтеграція і розвиток творчих здібностей учнів початкової школи. Одеса : Глобус, 2017.

42. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

43. Остапчук Т. Як впровадити інтеграцію на уроках словесності в початковій школі? URL: <https://pedrada.com.ua/uk/articles/integratsiya-na-urokakh-slovesnosti/>

44. Педагогіка вищої школи: словник-довідник / упор. О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2007. 404 с.

45. Педагогічні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі / за наук. ред. Чабайовської М.І. Тернопіль : Мальва-ОСО, 2015. 188 с.

46. Петрик О. Реалізація комунікативно-діяльнісного підходу у мовно-мовленнєвій освіті молодших школярів. *Початкова школа*. 2019. № 6. С. 39-43.

47. Пономарьова К.І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

48. Рогова Г. С. Інтегративні уроки у початковій школі: технології та практичні рекомендації. Київ : Нова школа, 2024.

49. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. Київ : Грамота, 2012. 373 с.

50. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ : Генеза, 1999. 368 с.

51. Савченко О.Я. Система міжпредметних завдань на уроках літературного читання: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.

52. Савченко О. Я. Урок у початкових класах : навч.-метод. посібн. Київ : Освіта, 2003.

53. Скрипник Т. І. Інтеграція навчання в початковій школі: теоретичні та практичні аспекти. Чернівці : Молодий буковинець, 2015.

54. Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник / кол. авторів за ред. М. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2003. 149 с.

55. Старагіна І.П. Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі Навчально-методичний посібник ; за редакцією О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 58 с.

56. Старагіна І.П., Терещенко В.М., Панченков А.О. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навчально-методичний посібник. Харків : Соняшник, 2020. 176 с.

57. Степанець Н. Забезпечення безперервності початкової освіти в умовах впровадження нових стандартів та особистісно зорієнтованого навчання. Миколаїв : Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2013. 56 с.

58. Тарасенко О. М. Інтеграція навчальних предметів у початковій школі: навчально-методичний посібник для вчителів. Київ : Освіта України, 2016.

59. Типові освітні програми для 1-4 класів НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalniprogrami/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

60. Типова освітня програма початкової освіти розроблена під керівництвом О.Я. Савченко. 2019 р. URL : <http://sokyryany.osv.org.ua/programi-13-23- 01- 23-01-2019/>

61. Типова освітня програма початкової освіти розроблена під керівництвом Р.Б. Шияна. 2019 р. URL : <http://sokyryany.osv.org.ua/programi-13-23-01- 23- 01-2019/>

62. Ушмарова В.В. Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. 68 с.

63. Федорчук В.В. Педагогічні технології в початковій школі. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко, 2014. 268 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/2085>

64. Федорчук В.В. Освітні технології : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2019. 161 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/5927>

65. Федорчук В. М. Методика викладання мови та літератури в початковій школі. Київ : Видавництво «Навчальна книга», 2018.

66. Шевченко О. В. Інтегроване навчання на уроках української мови та літератури в початковій школі. *Освітній процес: теорія і практика*. 2021. №6. С. 36-41.

67. Шиманська Л. М. Інтегроване навчання у початковій школі: методи і стратегії. Полтава : Асса, 2020.

68. Шиян В. М. Інтегративний підхід у навчанні молодших школярів. Київ : Літера, 2016.

69. Шумілова І. Новітні технології викладання освітніх галузей у початковій школі : навчальний посібник. Київ, 2023. 248 с.

70. Щоб учням й учителям було цікавіше. Сім інтегрованих кейс-уроків. URL: <https://uk.etcetera.media/shhob-uchnyam-y-uchitelyam-bulo-tsikavishe-sim-integrovanih-keys-urokiv.html>

71. Явоненко М.В. Система творчих завдань міжпредметного характеру як засіб розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів. (дис... канд. пед. наук). Чернігівський держ. педагогічний університет ім. Т.Г. Шевченка, 2007.

72. Chykalova T., Mieliekiestseva N., Kovalchuk O., Hudyma N. and others. Professional competencies of primary school teachers: life-long learning. *AD ALTA Journal of interdisciplinary research*. 2021. Vol. 11, Issue 2, Special issue XXII. P. 27-33. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/papers/A_05.pdf